

**El repartiment de delmes a la
Conca de Barberà i les Muntanyes
de Prades a l'Època Moderna**

Josep M. Grau i Pujol

• El repartiment de delmes a la Conca de Barberà i les Muntanyes de Prades a l'Època Moderna

• Josep M. **Grau i Pujol**
 • *fgraupuig@telefonica.net

• **Resum:** Treball que presenta un document del segle XVIII utilitzat pels arrendataris de drets senyorials, que informa sobre la participació dels delmes en els municipis de la Conca de Barberà i Muntanyes de Prades inclosos en la diòcesi de Tarragona.

• **Paraules clau:** règim senyorial, delme, primícia, Conca de Barberà, Muntanyes de Prades.

L'estudi del règim senyorial a l'Època Moderna a la Conca de Barberà s'ha aprofundit en diferents àrees, el mapa i inventari de les diferents jurisdiccions a l'època moderna l'han realitzat primerament Mercè Gras per la Baixa Segarra¹ i posteriorment Gabriel Serra Cendrós pel conjunt de comarca², les múltiples monografies locals també dediquen un capítol al senyor feudal.

Referent a la conflictivitat de l'Estat amb les senyories a partir del decret de Nova Planta, cal destacar l'article de Xavier Gil Pujol³, més tard Valentí Gual s'ha dedicat especialment als plets judicials del monestir de Poblet⁴. A nivell de Catalunya són diversos els historiadors que s'han especialitzat en aquesta temàtica, com Montserrat Duran Pujol⁵ o Gaspar Feliu Montfort⁶, sols per esmentar alguns noms.

La consignació dels drets es realitzava a través dels capbreus a cada generació, a la Conca en el mil set-cents augmentà la superfície conreada i també els preus dels productes agraris. El sistema per a recaptar els drets senyorials a l'època moderna es realitzava a través d'arrendament en pública subhasta, i l'escripturació es feia davant notari, els licitadors solien ser generalment negociants, i en menor mesura artesans o petits propietaris, que s'apropriaven de l'excedent, si eren cereals per a revendre'ls després als mateixos pagesos (fos per sembrar o per consum), i si era verema per transformar-la en aiguardent i comercialitzar-lo.

Els arxius d'aquests comerciants són de gran interès per conèixer l'evolució de les collites, els mecanismes de cobrament, la subcontractació a tercers, l'endeutament dels pagesos, els beneficis obtinguts, etc.

L'Arxiu Històric de Tarragona conserva l'important i voluminós fons patrimonial dels Moragues, una família que entre el segle XVIII i primer terç del segle XIX participà activament en arrendament dels delmes de l'Arquebisbe

de Tarragona, el Duc de Medinaceli, l'ordre de Sant Joan de Jerusalem, el Duc d'Híjar, el Comte de Vallcabra, els monestirs cistercencs i altres senyors, a banda de drets i rendes eclesiàstiques com el novè, la butlla de la Santa Croada, la primícia, etc.⁷.

La documentació disponible és diversa, des dels contractes d'arrendament, fins a la comptabilitat, passant per la correspondència, hi ha comptes dels col·lectors dels pobles, amb la recaptació local, els préstecs i els deutes dels particulars, també notes de venda dels fruits i transports. Durant la Guerra del Francès els delmes es van requisar per proveïment de l'exèrcit i dels miquelets, els Moragues posteriorment reclamarien a l'Estat aquesta pèrdua per escrit.

De la Conca de Barberà hi manquen les poblacions del bisbat de Vic, entorn Santa Coloma de Queralt, per informació en el fons Moragues sobresurten els termes de Sarral, Vallfogona de Riucorb, Barberà, Rocafort de Queralt i Vallclara.

Els arrendataris dels drets necessitaven tenir un encarregat a cada territori i disposar d'una descripció de les parts de fruits a recaptar en el moment de la collita, en el referit fons, hem localitzat una relació de les percepcions senyorials (delmes) i parroquials (primícia) en el segle XVIII dels termes que integren la diòcesi de Tarragona i per aquest article n'hem seleccionat els inclosos a la Conca de Barberà i les Muntanyes de Prades. Lluny de la uniformitat i simplicitat en les percepcions, constatem una gran varietat de casuístiques, sigui per les quadres (partides de terme pertanyents a altres senyors) o els diferents repartiments de les senyories (exemple castlans, dignitats eclesiàstiques, etc.).

En el document que presentem apareixen referències a 26 termes de la Conca i vuit de les Muntanyes de Prades, com hem comentat no hi consten els inclosos en el bisbat de Vic, són els dependents dels comtes de Santa Coloma de Queralt i de Savallà, entre d'altres. El massís pradenc depenia del comte de Prades i no apareixen la descripció dels pobles d'Arbolí, la Febró, la Mussara i la Riba⁸. En la majoria de termes el delme equivalia a la desena part dels fruits, amb algunes diferències en els que es trobaven sota la jurisdicció dels monestirs de Poblet i Santes Creus.

Som conscients que l'origen de les jurisdiccions és a l'edat mitjana amb la repoblació i que al llarg dels segles aquestes han canviat sigui per donacions, compres o matrimonis, però no és la nostra intenció explicar-ne l'evolució, sino simplement mostrar-ne la situació a l'època moderna, cada territori té la seva singularitat, que a través dels capbreus conservats en els fons notariais o senyorials es poden conèixer amb exactitud, a més a les viles més grans com Montblanc, Sarral o Santa Coloma de Queralt, les comunitat de preveres, els hospitals o les confraries, també confeccionaven capbreus sobre propietats rebudes en donacions testamentàries.

A la Conca trobem quadres en els termes de Barberà, Conesa i la Guàrdia dels Prats, si bé a Vilaverd tenim constància que n'hi havia una. Els castlans

La casa delmera de Conesa

Foto: Maria Rosa Ferré (licència Creative Commons BY-SA 3.0)

Mesures del Pallol a la Plaça Major de Montblanc. (Foto Josep M. Carreras Vives)

eren presents a l'Espluga de Francolí⁹, al ducat de Montblanc, Belltall, Passanant, Rocafort de Queralt i Santa Perpètua de Gaià.

Conèixer els delmes és important perquè ens pot ajudar a explicar l'expansió de conreus exempts de tributació, com per exemple l'olivera i els arbres fruiters, o simplement per entendre les llibretes de comptes, les transaccions, etc.

A la Conca s'han realitzat alguns estudis en base a les declaracions dels capbreus, com per exemple el d'Antoni Jordà a l'Espluga de Francolí¹⁰, a més de les estadístiques presentades per Josep M. Recasens Comes sobre les possessions del monestir de Poblet¹¹ o Salvador Rovira Gómez per la diòcesi tarragonina¹², finalment per a una visió general sobre els delmes d'aquest període a la Catalunya Vella us remetem a l'excel·lent monografia de Pere Gifre¹³.

Notes

- 1.- «Territori i història a la Baixa Segarra a l'època moderna: segles XVI-XVIII», *Recull*, (Santa Coloma de Queralt), 3, (1995), p. 85-107, disponible a RACO.
- 2.- *Els homes de Felip V. Els ajuntaments borbònics de la Conca de Barberà (1714-1738)*, Tarragona, 2014.
- 3.- «El control estatal del règim senyorial a la Conca de Barberà durant el segle XVIII», *Aplec de Treballs*, (Montblanc), 3, (1981), p. 237-252, consultable a RACO
- 4.- En destaquem els volums, *Justícia i Terra. La documentació de l'Arxiu de Poblet (Armari II)*, Valls, 2003 i *Poblet, señor feudal: la documentació de l'Armari III*, Valls, 2007.
- 5.- Vegeu la síntesi que ens ofereix en el seu treball, «El règim senyorial a Catalunya en el segle XVIII: Un estat de la qüestió», *Pedralbes*, (Barcelona), 8-I, (1988), p. 593-598, consultable a RACO.
- 6.- *El funcionament del règim senyorial a l'Edat Moderna: L'exemple del Pla d'Urgell*, Lleida, 1990.
- 7.- Sobre la trajectòria dels Moragues, vegeu la voluminosa monografia d'Enric Olivé Serret, *Els Moragas. Història íntima d'una família de notables (1750-1868). Privacitat i família en la crisi de l'Antic Règim a Catalunya*, Tarragona, 1998.
- 8.- Per aquest territori i temàtica, us remetem a l'article d'Amadeu Mateu Ferro, «Censos i rendes que la gent de Capafonts pagava al comte de Prades, segons un capbreu de 1756», *Quaderns de Capafonts*, (Capafonts), 13, (2008), p. 5-14.
- 9.- Consta que n'hi havia tres, vegeu el nostre article, «Una carllania de l'Espluga de Francolí el segle XVIII», *Butlletí del Centre d'Estudis Locals* (E.F.), 2, (1989), p.2.
- 10.- «Delmes i els drets senyorials de l'ordre de Sant Joan de Jerusalem a l'Espluga de Francolí (s. XVIII)», *Aplec de Treballs*, (Montblanc), 4, (1982), ps. 193-202, consultable a RACO.
- 11.- «Les rendes del monestir de Poblet a l'Arquebisbat de Tarragona a finals del segle XVIII», *I Col·loqui del monaquisme català*, Santes Creus, 1967, vol. I, p. 297-307.
- 12.- «Delmes dels partíceps laics de l'Arquebisbat de Tarragona al segon quart del segle XIX», *Església de Tarragona*, (Tarragona), 8-9, (1976), p. 26-30.
- 13.- *Delmes, censos i llúismes: El feudalisme tardà a la Catalunya de la vegueria de Girona (segles XVI-XVIII)*, Girona, 2011.

Apèndix

Participació del delme i la primícia a la Conca de Barberà i les Muntanyes de Prades en el segle XVIII

1. Conca de Barberà i Baixa Segarra

-Barberà de la Conca: *El cosechero paga de diez uno. El diezmo se reparte entre el señor Arzobispo [de Tarragona] y el gran prior de Cataluña, de modo que este viene a tener casi la mitad. El cura párroco percibe la quarta parte o primicia. El monasterio de Poblet percibe una parte de diezmo o primicia de una quadra.*

-Belltall: *El cosechero paga uno de doce por diezmo que percibe la Comanda de la Espluga de Francolí, y en algunas piasas de tierra el que se llama carlán. El cura párroco percibe del cosechero una de cada trenta y seis por razón de primicia.*

-Blancafort: *El cosechero paga de diez uno u de quarenta quatro. Los tres como diezmo se reparten entre el Arzobispo, que vine a tener la mitad, la villa de Montblanch que percibe algo más, como una quarta parte. El carlán Aguilar y el monasterio de Vallbona. La quarta parte del diezmo o primicia se divide en partes iguales entre el cura párroco de la misma parroquia y el de Montblanch. El azeyte no paga diezmo.*

-Conesa: *El cosechero paga de diez u onze una, y de todo lo percibe el monasterio de Santas Cruces, menos en una quadra grande, en que se divide el diezmo por partes iguales entre el gran prior de Malta y el mismo monasterio y de la parte de este monasterio en quanto a granos se da la mitad al Arzobispo y monasterio de Vallbona.*

-L'Espluga de Francolí: *El cosechero paga por lo común de diez uno. El diezmo es de la religión de San Juan, menos unas pequeñas porciones que perciben el Arzobispo, el monasterio de Santas Cruces y los tres caslanes de Bou, de Gendre y de Sobias. La quarta décima o primicia es del cura párroco.*

-Forès: *El cosechero paga de onse u onse y medio, uno. El diezmo es de los monasterios de Santas Cruces y de Vallbona, casi por mitad. El arcediano mayor de Tarragona tiene una pequeña porción de diezmo y una más pequeña porción de primicia. La restante primicia es del cura párroco.*

-La Guàrdia dels Prats: *El cosechero paga de diez uno. La primicia es el cura párroco. La mitad del diezmo es del Arzobispo, la otra mitad del monasterio de Santas Cruces, menos en una quadra que es de Poblet, pequeña.*

-Lilla: *El cosechero paga a 10 una en todo, excepto en aseyte, los participes son, 6 el arcediano de Tarragona, 4,5 la villa de Montblanc, 1,5 el carlano, 4 el plavano.*

-Montblanc: *El cosechero paga por lo común de diez uno. La primicia se reparte entre el plebano o párroco de Montblanch y el vicario perpétuo*

de Rojals. Del diezmo percibe casi la mitad el Arzobispo, la tercera parte o menos la villa de Montblanch y lo demás en desiguales porciones el carlán de Montblanch, el cabildo de Tarragona, los monasterios de Santas Cruces, de Vallbona y de mercenarios de Montblanch y don Joseph de Castellví. Azeyte no paga.

-Montbrió de la Marca: El cosechero paga de diez uno. La primicia es del cura párroco. El diezmo se reparte en porciones muy desiguales entre el gran prior de Cataluña, el marqués de Mortara y don Francisco Niubó, el convento de carmelitas descalzos de la Selva [del Camp], la villa de Sarreal y el cura párroco.

-Passanant: El cosechero paga de quarenta y quatro y en la sufragánea de treinta y seis, quatro. La quarta parte o primicia es del cura párroco. El diezmo es de la religión de San Juan de Jerusalem, del carlán Gomar y del carlán Gasol.

-Les Piles: El cosechero paga de diez, uno. El diezmo es del conde de Peralada y de Miguel Comas. La primicia del cura párroco.

-Pira: El cosechero paga comunamente de diez uno. La primicia es del cura párroco. El diezmo casi todo del gran prior de Cataluña y unas pequeñas porciones son Arzobispo y del monasterio de Poblet. Ay diezmo y rediezmo.

-Pontils: El cosechero paga de diez uno. El diezmo es del marqués de Aytona y del marqués de Aguilar. La primicia es del cura párroco.

-Rocafort de Queralt: El cosechero paga de diez, uno. La primicia o quarta décima es del cura párroco. El diezmo se divide en porciones muy desiguales entre el Arzobispo de Tarragona, el Gran Prior de Cataluña, el barón de Rocafort, los marqueses de Aguilar y de Mortara, el monasterio de Vallbona y el caslán Mateu.

-Rojals: El cosechero paga a 10 una en todo, 6 el Ilustrísimo [Arquebisbe], 4,5 la villa de Montblanch, 1,5 el carlano, 4 el vicario perpétuo de dicha villa.

-Rojalons: El cosechero paga a 10 una en todo, 6 el Ilustrísimo [Arquebisbe], 4,5 la villa de Montblanch, 1,5 el carlano, 4 el plaván en Montblanch.

-Sant Magí de Rocamora: Parece que toda la tierra de la parroquia es del mismo duque de Medinaceli, que es el decimador, el qual da alguna cosa al convento de dominicos, que sirven de párroco como primicia.

-Santa Perpètua de Gaià: El cosechero paga de diez, uno o de quarenta y quatro: Uno al cura párroco y tres a los decimadores que són el marqués de Aytona, el marqués de Aguilar, el caslán de Boixadós, don Carlos Sayol y don Josef Jover.

-Sarral: El cosechero paga de diez uno o de quarenta quatro: Uno al cura párroco y tres a los decimadores, que son el Arzobispo, el monasterio de Vallbona, el marqués de Mortara y la villa de Sarreal.

-Senan: El cosechero paga por diezmo de ocho uno en granos y de diez uno en vino. Da al monasterio de Poblet y además al párroco por primicia de treinta y tres uno.

- Solivella: *El cosechero paga de quarenta quatro, dos al barón [de Llorac], uno al Arzobispo y otro al párroco.*
- Vallespinosa: *El cosechero paga por razón de diezmo y primicia, de quarenta, quatro. Tres al marqués de Aguilar y uno al cura párroco.*
- Vallclara: *El cosechero paga de vino, aceite y legumbres de diez uno, en granos de espiga, de seis, de siete, de diez u de onze, uno. Todo esto como diezmo al monasterio de Poblet. Menos una séptima parte que es del Arzobispo. Paga además el cosechero como primicia, de cada treinta y uno, uno.*
- Vilanova de Prades: *El cosechero paga de quarenta quatro, tres, que se dividen entre el cabildo y el conde de Prades y uno al cura párroco.*
- Vilaverd: *El cosechero paga de quarenta y quatro, tres al señor Arzobispo y una al cura párroco.*
- Vimodí: *El cosechero paga de ocho una o de quarenta y cinco. Las quatro con nombre de diezmo los percibe el monasterio de Poblet y el uno con el nombre primicia se reparte entre el monasterio y el cura párroco.*

2. Muntanyes de Prades

- L'Albiol: *El cosechero paga la que asse 10. El Cabildo de Tarragona percibe 3 partes y el cura 1.*
- Capafonts: *El cosechero paga de quarenta, quatro. Uno al cura parróco y los tres se dividen entre el Arzobispo y el conde de Prades.*
- Mont-ral: *El cosechero paga de diez, uno, en algunas cosas de quinse. La primicia es del cura párroco, y el diezmo se divide entre el Arzobispo y el duque de Medinacelli o conde de Prades.*
- Prades: *El cosechero paga de diez uno. El diezmo es del Arzobispo y del conde de Prades. La primicia del cura párroco.*
- Siurana de Prades: *El cosechero paga de diez uno. El diezmo se divide entre el Arzobispo y el conde de Prades. La quarta décima o primicia es del cura párroco.*

Font: AHT, Fons patrimonial Moragues, *Quota en que pagan el diezmo y primicia sus perceptores en el Arzobispado de Tarragona*, sense data, sign. 1.724.

Observació: La separació geogràfica i l'ordre alfabètic és nostre.

Rebuda: Juny 2014.

Valoració: Dr. Eugeni Perea Simón (UNED).

Acceptació: Agost 2014.